

В.Л. Гура, канд. екон. наук, асист.

РОЗВИТОК ІННОВАЦІЙНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА У КОНТЕКСТІ КОНЦЕПЦІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Розглянуто важливість активізації інноваційної діяльності підприємств, проаналізовано необхідність дотримання концепції сталого розвитку, розкрито особливості управління інноваційними підприємствами та характеристики інноваційних менеджерів.

Importance of activation enterprise innovative activity was considered, necessity of sustainable development conception following was analyzed, peculiarities of innovative enterprises management and innovative manager features were developed.

Ключові слова: інновації, інноваційне підприємництво, сталий розвиток, управління, інноваційний менеджер, навколишнє середовище, екологічна ситуація.

Keywords: innovations, innovative entrepreneurship, sustainable development, management, innovative manager, environment, ecologic situation.

Сьогодні у світі відбуваються процеси концентрації та глобалізації підприємництва. Кожний вид господарської діяльності потребує інновацій, що зумовлено економічною ситуацією як на внутрішніх, так і міжнародних ринках. Саме завдяки впровадженню інновацій у сфері виробництва товарів, послуг, а також управління, підприємства мають можливість отримувати конкурентні переваги відносно інших учасників ринку. Проте варто зазначити, що сучасні економіко-соціальні процеси відбуваються в умовах погіршення екологічної ситуації майже у всіх країнах світу. Тому ще у 80-х роках ХХ століття почали досліджувати інноваційну економічну теорію сталого розвитку (англійською мовою «sustainable development»). Інноваційність даної теорії полягає в тому, щоб узгодити три важливі складові функціонування кожного суспільства, а саме:

- економічну;
- соціальну;
- екологічну.

Суть концепції сталого розвитку полягає в необхідності встановлення балансу між задоволенням сучасних потреб людства і захистом інтересів майбутніх поколінь, включаючи їхню потребу в безпечному та здоровому довкіллі [9]. Виходячи з даної концепції сучасному підприємству потрібно функціонувати таким чином, щоб його діяльність не лише приносила прибуток, а й користь суспільству. Таким чином активізація інноваційної діяльності є необхідною та важливою складовою подальшого розвитку підприємництва. Саме такий вид діяльності сприятиме забезпеченню сталого розвитку країни в цілому, оскільки використання новітніх наукових і управлінських розробок дає можливість моделювати, прораховувати економічні процеси, передбачати ризики, прогнозувати майбутні соціально-економічні наслідки,

обирати найбільш оптимальний варіант дій, щоб не зашкодити зовнішньому середовищу.

Інноваційна діяльність підприємств у контексті сталого розвитку активно досліджується іноземними та вітчизняними вченими. Серед іноземних дослідників можна назвати таких, як Лейзеровіч А., Кейтс Р., Перріс Т., Хулс Дж. М. Представниками української наукової думки щодо інноваційної діяльності є Зянько В., Мазур І., Осецький В., Сизоненко В. Проблеми сталого розвитку української економіки розкриті у працях Дорогунцова С., Коробка Б., Трегобчука В. та інших.

Сталий соціально-економічний розвиток будь-якої країни означає таке функціонування її народногосподарського комплексу, коли одночасно забезпечуються: задоволення зростаючих матеріальних і духовних потреб населення; раціональне та екологічнобезпечне господарювання й високоефективне використання природних ресурсів; підтримання сприятливих для здоров'я людини природно-екологічних умов життєдіяльності, збереження, відтворення та примноження якості довкілля і природно-ресурсного потенціалу суспільного виробництва [7]. Виходячи з думки Трегобчука В.М., можна стверджувати про необхідність використання інновацій у всіх сферах української економіки. Важливим аспектом є інноваційна складова підприємництва.

Саме тому метою даної статті є розкриття особливостей розвитку інноваційного підприємництва у контексті концепції сталого розвитку.

Згідно Закону України «Про інноваційну діяльність» (ст. 1) інноваційним підприємством є підприємство (об'єднання підприємств), що розробляє, виробляє і реалізує інноваційні продукти і (або) продукцію чи послуги, обсяг яких у грошовому вимірі перевищує 70 відсотків його загального обсягу продукції і (або) послуг [2]. Виходячи з даного визначення, інноваційне підприємство є складним різновидом господарської діяльності, вимагає від суб'єкта не лише творчого мислення та знаходження нових рішень, але й розуміння різних сил, які взаємодіють і конкурують між собою, приймають різноманітні рішення в певних умовах, що склалися на ринку та за його межами. Сьогодні для підприємців і науковців важливо співпрацювати разом, тому що інновації, в першу чергу, повинні відповідати потребам ринку, по-друге, володіти такими характеристиками, щоб їх швидко можна було реалізувати та використовувати. Адже інноваційне підприємство передбачає створення та управління інноваційним підприємством з метою розробки, впровадження і комерційного використання різного роду інновацій. Інновації в цьому випадку виступають специфічним інструментом інноваційного підприємства. Для ефективного управління інноваціями на підприємстві керівництво повинно мислити творчо, нестандартно, володіти високими професійними якостями, вміти швидко реагувати на зміни у зовнішньому ринковому середовищі. Прикладом цього виступають підприємства розвинутих країн світу: США, Японії, Німеччини, в яких орієнтація підприємства на виробництво високих технологій та інтелектуальний

потенціал, розвиток інформації забезпечили високі темпи економічного зростання. В останні два десятиліття минулого століття до інноваційної системи економічного розвитку перейшли фактично всі промислово розвинені країни, що суттєво змінило вигляд їх національних економік.

Крім цього, світовий розвиток інноваційного підприємництва змінив і характер конкуренції. Зокрема, виробництво та реалізація інноваційної продукції дозволили провідним компаніям закріпити ринкові позиції через розширення ринків збуту своїх товарів шляхом здійснення стратегії мінімізації витрат чи диференціації продукту. Відбулася переорієнтація фінансових потоків – з капіталу в його класичній формі – фізичного, на людський капітал, науково-технічну та ринкову інформацію, інтелектуальний капітал [3]. Завдяки чому пріоритетними в різних галузях економіки багатьох країн стали природоохоронні, екологічнобезпечні та ресурсозберігаючі напрями науково-технічного прогресу. Головними завданнями впровадження інновацій є покращення життя населення, недопущення ресурсо-екологічної кризи та оздоровлення навколишнього природного середовища.

Інновації відіграють одну з найбільш важливих ролей в економічному розвитку кожної держави, що проявляється у вдосконаленні виробництва, зміні сфери обігу, в створенні кращих за своїми властивостями продукції, технологій, отриманні надприбутків. Як зазначає один з відомих американських дослідників Е. Тоффлер, «жодна з проблем, з якими стикається бізнес у США, не є більш важливішою і менш вивченою, ніж проблема інновацій» [9]. Тому актуальним і необхідним є дослідження особливостей управління інноваційними підприємствами, оскільки сучасний світ перебуває на новому етапі свого розвитку — інформаційного суспільства, основу життєдіяльності якого складають процеси виробництва, розповсюдження і використання інформації. При цьому мова йде не про інформацію взагалі, а перш за все інформацію, яка втілена у знанні та розумінні законів функціонування природи і суспільства, принципів їх практичного використання [10].

Для подальшого функціонування та розвитку вітчизняному підприємству необхідно використовувати сучасні інноваційні методи управління із поєднанням знань про захист навколишнього середовища. Це сприятиме підвищенню як конкурентоспроможності виготовленої продукції, так і підприємств у цілому, оскільки будуть враховані економічна, соціальна та екологічна складові функціонування населення країни. В перспективі такі заходи забезпечать зростання рівня інноваційності підприємництва. Управління такими сучасними підприємствами вимагає наявності особливих компетенцій у керівництва, а саме досвіду та здібностей для створення конкурентних переваг, забезпечення відмінностей підприємства у певному ринковому оточенні при поєднанні з унікальною технологією.

Наведемо приклади вище зазначених методів на підприємствах харчової промисловості. Першим кроком є впровадження систем менеджменту якості, так як мотивами виступають новітні наукові розробки та досвід передових підприємств світу. Підприємства отримують можливість підвищити ефективність функціонування,

зміцнити конкурентні переваги у сфері якості продукції та задоволення потреб своїх споживачів.

Система менеджменту якості передбачає прописування усіх бізнес-процесів та політики виробництва. Кожний процес на виробництві повинен бути чітко прописаний за такою схемою:

Бізнес процес – Операція – Стандарт – Контроль – Ризик.

Наступним кроком після впровадження системи менеджменту якості є система управління безпекою харчових продуктів на основі принципів концепції HACCP (HACCP - Hazard Analysis and Critical Control Points). У країнах Європейського союзу HACCP давно вже є обов'язковою умовою для підприємств харчової промисловості.

Система HACCP передбачає прописування контрольних точок дотримання якості продукції під час виробництва. Основою системи HACCP є оцінка причин небезпек, які можуть впливати на харчовий продукт на всіх ланках виробництва, зберігання, реалізації та використання. Весь процес виробництва потрібно розділити на блоки і в кожному запровадити системи контролю за потенційними ризиками. Детальний аналіз потенційних загроз, кваліфіковане і сумлінне виконання операцій фахівцями підприємства та належна документація, яка підтверджує постійний контроль за критичними точками небезпеки, дають змогу мінімізувати брак і точно виявити «слабку ланку» у процесі виробництва.

Важливою особливістю впровадження системи HACCP на підприємствах харчової промисловості є необхідність розглядати технологічний ланцюг повністю - від надходження сировини до відвантаження готової продукції для подальшої реалізації.

Впровадження системи HACCP є не лише вимогою українського законодавства чи умовою для виходу на зовнішні ринки. Ця система допоможе підприємствам використовувати можливості свого виробництва та оперативно реагувати на різні ситуації:

- діагностувати проблеми виробництва та відповідно на них реагувати;
- слідкувати за якістю сировини, що надходить на переробку, та обмежувати негативний вплив у разі погіршення показників якості сировини на виробництво готової продукції;
- розширювати асортимент харчової продукції;
- страхувати якість сировини та кінцевої продукції;
- ефективно захищати репутацію власного бренду тощо.

Повне впровадження системи HACCP – процес середньостроковий (від 2 до 4 років) [8, с. 28]. Однак, беручи до уваги вступ України до СОТ, вітчизняним підприємствам варто починати впроваджувати систему HACCP, щоб не втратити власних позицій та підвищити потенціал конкурентоспроможності. Адже після впровадження системи менеджменту якості ISO серії 9001:2000 або ISO серії 22000:2005 та HACCP підприємство може отримати Європейський сертифікат відповідності, який дозволяє експортувати продукцію на зарубіжні ринки.

Система менеджменту якості ISO серії 22000:2005 є більш досконалою за систему менеджменту якості ISO серії 9001:2000. Також ISO серії 22000:2005 має багато спільних моментів з системою HACCP. Різниця полягає в тому, що ISO 22000:2005 передбачає оцінку методології конкретних заходів впровадження системи менеджменту якості на підприємстві, в той час як головне завдання системи HACCP полягає у аналізі небезпек та контрольних точок для забезпечення виробництва безпечних продуктів харчування.

Багато підприємств харчової промисловості вже отримали сертифікат ISO серії 9001:2000. Однак є й такі, що не мають сертифікату менеджменту якості. У даному випадку можна рекомендувати впровадження системи менеджменту якості ISO серії 22000:2005, що свідчить про прагнення підприємства до розвитку потенціалу конкурентоспроможності. У процесі отримання сертифікату підприємства одержують можливість розробляти та реалізовувати рішення, які підвищують якість та ефективність функціонування.

Слід зазначити, що підприємства як харчової промисловості, так і інших галузей економіки є активним джерелом забруднення навколишнього середовища. Тому в сучасних умовах постає питання екологізації галузей, тобто застосуванні комплексних, ресурсозберігаючих безвідходних технологій з ефективною переробкою вторинних ресурсів. Питома вага таких технологій в Україні є невисокою.

Для того, щоб продемонструвати прагнення підприємництва до забезпечення охорони навколишнього середовища та постійне вдосконалення роботи відповідно до особливостей ринкової кон'юнктури, проводиться сертифікація за стандартом ISO серії 14001:2004. ISO серії 14001:2004 – це сертифікація системи управління навколишнім середовищем, що визнається міжнародними організаціями та сприяє укріпленню ділової репутації підприємств. Крім того, впровадження даного стандарту допоможе забезпечити дотримання природоохоронного законодавства, знизити ризики штрафних санкцій, а також зменшити енергоспоживання, досягти економного використання ресурсів та скорочення витрат [7].

Активне впровадження стандартів можливе лише за умови поінформованості, обізнаності, розуміння та прагнення керівництва до інноваційних змін, які забезпечать подальший розвиток та успіх підприємству. Сьогодні існує таке поняття як «інноваційний менеджер» [3]. Інноваційним менеджером є організатор і керівник інноваційних процесів на підприємстві. Така людина має широкий набір компетенцій, які проявляються в тому, що вона здатна знаходити рішення для вирішення різноманітних виробничих, наукових, збутових, адміністративних завдань. Для ефективного управління підприємством, в тому числі й інноваційним, потрібно орієнтуватися в останніх досягненнях науки і техніки, вміти швидко адаптуватися до сучасних вимог ринку. Прикладом цього є придбання у квітні 2012 року компанією Facebook (соціальна Інтернет-мережа) сервісу Instagram, який спеціалізується на мобільній фотографії. Instagram – це невелике інноваційне підприємство, чисельність працівників становить лише 13 осіб, проте мобільні додатки сервісу використовують уже більше 30 мільйонів користувачів Інтернету. Фонд Sequoia Capital оцінив Instagram в 500 мільйонів доларів, однак Facebook придбав дане

підприємство майже за 1 мільярд доларів. Такі дії є свідченням реактивного реагування на потреби ринку зі сторони компанії Facebook, а для підприємства Instagram – це оцінка його інноваційності. Для порівняння, у 2005 році український металургійний гігант «Криворіжсталь», який випускає декілька мільйонів тонн сталі на рік із чисельністю 40 тисяч працівників, був проданий за 4,8 мільярда доларів [4].

Таким чином, можна констатувати той факт, що інноваційність досягається науковістю, творчим мисленням, використанням інтелектуального капіталу, творчим підходом до підприємницької діяльності. Кожному підприємству необхідно працювати над підвищенням рівня інноваційності у всіх його підрозділах: від виробничого до збутового. Важливою умовою є також наявність інноваційних менеджерів, спроможних згуртувати колектив на досягнення стратегічних цілей підприємства з урахуванням концепції сталого розвитку. Адже розуміння важливості екологічно чистого виробництва є запорукою як успіху підприємництва, так і можливості споживання населенням товарів й послуг, тому що без клієнтів немає бізнесу. Головним завданням сучасних підприємців є усвідомлення важливості отримання не лише економічної вигоди від результатів своєї діяльності, а також позитивних соціальних й екологічних наслідків.

Література

1. Верба В.А. Проблеми ідентифікації компетенцій підприємства // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://management.com.ua/strategy>
2. Закон України Про інноваційну діяльність, №40-15, остання редакція від 23.06.2010 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua
3. Зянько В.В. Інноваційне підприємництво: сутність, механізми і форми розвитку: монографія / Вінницький національний технічний ун-т. – Вінниця: УНІВЕРСУМ-Вінниця, 2008. – 397 с.
4. Крамаренко Р. Київ має найкращі умови з усіх міст України для розвитку інноваційного сектору // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kreschatic.kiev.ua/ua/4076/news/1334925210.html>
5. Поліщук В. Г. Понятійно-категоріальний апарат політики стимулювання сталого розвитку регіону // Актуальні проблеми економіки. — 2009. — № 11. — С. 168—173.
6. Сайт ИП «СЖС Украина» // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ua.sgs.com
7. Трегобчук В. Концепція сталого розвитку для України // Вісник НАН України. — 2002. — № 2 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/portal/all/herald/2002-02/7.htm>
8. Яковенко Л. Шляхи підвищення конкурентоспроможності вітчизняної молочної промисловості у контексті вступу України до СОТ / Л. Яковенко // Молочна промисловість. – 2008. – №2(45) – С. 28 - 29.
9. Hulse J. H. Sustainable Development at Risk: Ignoring the Past. / J. H. Hulse — New Delhi: Cambridge University Press India Pvt. Ltd. Ottawa: International Development Research Centre, 2007. — 390 p.
10. Kates R. W. What is Sustainable Development? Goals, Indicators, Values, and Practice. / R. W. Kates, T. M. Parris, A. A. Leiserowitz. — Environment: Science and Policy for Sustainable Development, Number 3, P. 8 –21.